

GÁBOS ANDRÁS

Adatok a romániai tanügyi törvényhez

„A parlamenti vitára bocsátott tanügyi törvény döntő fontosságú jogszabály a román társadalom számára. A romániai magyarság számára nemzeti identitásának megőrzése szempontjából ez a törvény fontossági sorrendben közvetlenül az Alkotmányt követi.”¹

„Nem könnyű a helyzetük (tudniillik az RMDSZ parlamenti képviselőcsoportjának - a szerző), de az elejtett szavakból úgy vettük ki: érzik, a választók mellettük állnak, egyetértenek azzal, amit az RMDSZ tesz azért, hogy ez a számunkra létfontosságú törvény ne fenyegetse megmaradásunkat.”²

Talán ebből a két idézetből is érzékelhető, hogy a romániai magyarság számára mekkora jelentőségű a román Képviselőház³ által július legelején elfogadott tanügyi törvény. És hátra van még ugyan a szenátusi vita, melynek során a törvény végleges formát nyer, de - véleményem szerint- nem érdektelen már most megvizsgálni a felmerült problémákat. Problémák ugyanis kétségtelenül vannak, sőt újabb interetnikus konfliktus látszik kibontakozódni a törvény kapcsán, mely jelenlegi formájában a romániai magyarság számára elfogadhatatlan.⁴

A romániai magyar oktatás történetének vázlata

1918 végén a román közigazgatás létrehozása a Kormányzó Tanácsra várt, ezen belül az oktatási rendszer átszervezése pedig az Oktatási Reszorra. Állami oktatás csak magyar iskolákban folyt, a román, illetve a német nyelvű oktatás a felekezeti iskolákba szorult. Ezek száma elég magasnak tűnik, de - legalábbis a románok esetében - nem éri el a nemzetiségi összetételnek megfelelő arányt. A teljes képhez azonban ismernünk kellene a beiskolázási arányokat is. Az Oktatási Reszort tevékenysége következtében a helyzet a „feje tetejére” állt, ami azt jelentette, hogy rohamosan csökkentették az állami magyar nyelvű iskolák arányát,⁵ növekedett viszont a felekezeti iskolák száma. Az állami oktatás annak ellenére szorult vissza rohamosan, hogy 1918. december 1-jén a gyulafehérvári nyilatkozat különböző pontjaiban benne foglaltatott az önálló anyanyelvi oktatás ígérete.⁶

A kisebbségi oktatás igazi leépítése azonban a békeszerződés ratifikálása és az ideiglenes jelleggel felállított Kormányzó Tanács tevékenységének megszűnése után kezdődött meg. A földreform, illetve egyéb más adminisztratív jellegű intézkedések révén a román állam válságossá tette az egyházi iskolák helyzetét.⁷

1924. július 26-án megszületik az elemi szintű állami oktatásról szóló törvény. Ennek 7. cikkelye kimondja: „Az elemi oktatás az állam iskoláiban román nyelven adatik elő.

A más mint román nyelvű népességű községekben a közoktatásügyi miniszter által elemi iskolák létesítendőek az illető népesség előadási nyelvével, ugyanolyan arányban, mint a román községekben. Ez iskolákban azonban a román nyelv tanítása kötelező lesz...”

A 201. cikkelyben a következők állnak: „Azon tanítóképző iskolákban, amelyekben valamely kisebbséghez tartozó tanulók legalább 20 százalék arányban vannak, ezek részére kötelezőleg anyanyelvük is előadandó úgy, hogy e nyelven előadhassanak, hasonlóképpen a vallásán is.”⁸

A kisebbségi állami iskolákkal egyidejűleg a tanítóképzés elsorvasztása is megkezdődött. A törvény következményeként az 1934/35-ös tanévben a 96809 beíratott magyar tanulóból csak 11485 tanulhatott anyanyelvén, ez a szám két évvel később 4527-re csökkent (itt a beíratottak száma nem áll rendelkezésre, de a csökkenés mindenképpen számottevő). 1933-ban a 673 állami óvodából egy sem működött magyar nyelven (14116 gyerek).

1925. december 12-én elfogadják a magánoktatásról szóló törvényt. Az ennek végrehajtásáról szóló rendelkezés kimondja, hogy a más mint az állam nyelvén működő magániskolák tannyelvét az iskola fenntartói határozzák meg, és ezekbe az iskolákba csak olyan tanulók vehetők fel, akiknek anyanyelve megegyezik az előadási nyelvvel (47. cikk). Kimondja továbbá, hogy bármilyen fokú és kategóriájú iskolákban - függetlenül annak előadási nyelvétől - a románok történelme és Románia földrajza román nyelven adandó elő harmadik elemi osztálytól kezdve; valamint azt is, hogy ezeket a tárgyakat csak képesített és a román nyelvet ismerő tanárok adhatják elő (52. cikk).⁹ E törvény révén az államnak lehetősége marad a magániskolák bizonyos fokú ellenőrzésére.

1928. május 15. az állami középiskolai oktatásról szóló törvény elfogadásának időpontja. Ennek értelmében az oktatás nyelve a román, a kisebbségek nyelve csak mint fakultatív tárgy adható elő (10. cikk). Továbbá a románok történelme és Románia földrajza, valamint alkotmánytana csak román nyelven tanítható.

A törvény keletkezésének évében is már csak négy magyar nyelvű állami iskola funkcionált, ez a szám a törvény következtében azonban nulla lett, vagyis a magyar nyelvű állami középiskolai oktatás megszűnt. Az 1938-as adatsor arra is rávilágít, hogy ezek az évek általában is a romániai magyar oktatás - első, ám sajnálatos módon nem utolsó - mélypontját jelentették, minimálisra csökkent ugyanis az egyházi- és magániskolák száma is. Magyar nyelvű felsőoktatás ekkor már nem létezett, de az 1937/38-as tanévben 878 volt a magyar nemzetiségű hallgatók száma a romániai egyetemeken.¹⁰

A bécsi döntés értelmében Magyarországhoz került észak-erdélyi területeken az új közigazgatás természetesen helyreállította a szinte teljesen megsemmisített magyar nyelvű iskolahálózatot. Az 1945 márciusában megalakult, dr. Petru Groza által vezetett első román kommunista kormány ezt érintetlenül hagyta, és megkezdődött a dél-erdélyi magyar nyelvű hálózat újjászervezése is. E korszak legnagyobb eredménye a magyar kisebbség szempontjából az önálló felsőfokú oktatás megteremtése. Az 1940 után ismét magyar nyelvűvé lett kolozsvári egyetem jogutódaként létrehozták a Bolyai Egyetemet, Marosvásárhelyen az Orvostudományi és Gyógyszerészeti Intézetet, ugyancsak Kolozsváron a Művészeti Főiskolát és a Mezőgazdasági Intézetet. E négy felsőoktatási intézményben 1948-ban összesen 18 kar működött.

Az 1946. március 13-án született törvény értelmében a magyar tannyelvű iskolákban a tantárgyakat - beleértve a történelmet és a földrajzot is-magyar nyelven kellett előadni. Létrejött továbbá két magyar fő-tanfelügyelőség is, Kolozsváron és Brassóban.

1948-ban megkezdődött az iskolák államosítása. Az államosítással együtt járt az oktatási reform is. Ennek következményeként-többek között-megszűnt a két magyar fő-tanfelügyelőség, ismét első osztálytól kötelező lett a román nyelv tanítása, jelentősen csökkent a magyar nyelvű elméleti középiskolák száma,¹¹ helyettük vegyes, román-magyar műszaki középiskolák létesültek. A reform következtében a magyar kisebbség iskolahálózata a következőképpen módosult:

- 1947: 2071 óvoda és elemi iskola (1036 állami és 754 egyházi), 185 középfokú (97 állami, a többi egyházi)

- 1948: 383 óvoda és 1320 elemi iskola, 533 gimnázium és líceum.

Ezt követően 1989-ig a magyar nyelvű oktatás fokozatos elszorvasztása ment végbe. Csak az elemi iskolákban magyarul tanulók aránya nem zuhant drasztikusan az évek folyamán, valamint a középfokú oktatás (ezen belül különösen a líceumok) szinte a kezdetektől az asszimiláció fő célpontjává vált, majd tíz évvel az önálló magyar felsőoktatás felszámolása előtt.

Az 1989-ig tartó korszakot nyitások és „keményítések”, engedmények és ezek visszavonásának váltakozása jellemezték. Az 1956-os nyitást követően 1957-ben még 1664 magyar nyelvű iskola működött, a rövidesen - a magyarországi helyzet alakulásának

megfelelően - bekövetkezett fordulat nyomán azonban megszűnt az önálló Bolyai Egyetem, és elkezdődött más intézmények egyesítése is. Az 1968-as politikai változások nyomában enyhülés következett be, az 1971/72-es tanévtől ismét újraindult néhány önálló magyar nyelvű líceum. 1973-tól ismét kemény évek következtek, ám az erőszakos asszimiláció ekkortól már jól átgondolt és „célratörő” módszerekkel megy végbe. Ezek közé tartozott az erdélyi városok nemzetiségi összetételének gátlástalan megváltoztatása, román nyelvű osztályok létesítésének kötelezettsége akár egyetlen tanulóval is (nemzeti kisebbség nyelvén általános iskolában csak 25, középiskolában 36 fővel lehetett osztályt indítani), az álláselosztások kizárólagosan központi tétele, a különböző tannyelvű iskolák egyesítésével román vezetőség kinevezése, kötelezően románul tanítandó tárgyak bevezetése. 1985-ben megszűntek az utolsó, önálló magyar nyelvű líceumok is. Ez a folyamat vezetett az adatokból már megismert '89-es állapotokhoz, és ez az állapot várt megváltoztatásra a kommunista diktatúra bukását követően.

A romániai magyar oktatás helyzete 1990-1993 között¹²

Az 1989. decemberi eufórikus hangulatban a romániai magyar kisebbség nagy reményeket támasztott saját jövőjének alakulását illetően. A demokratikus átalakulás kezdeti eseményei erre kétségkívül fel is jogosították, hiszen ekkor úgy tűnt, létrejöhet a történelmi megbékélés a két nép között. A magyar kisebbség figyelme legelőször az oktatás felé fordult, mivel úgy érezte, a diktatúra alatt ezen a téren veszélyeztette identitását leginkább a hatalom. A közösségben először az önálló magyar felsőoktatás - ennek szimbólumaként a Bolyai Egyetem - újraindítása és a vegyes tannyelvű iskolák szétválasztása fogalmazódott meg. Garanciát jelentett ez irányban egy magyar államtitkár kinevezése a Művelődési és Oktatási Minisztérium vezetésébe. Ám elég hamar nyilvánvalóvá vált, hogy ezek túlzott remények voltak, a hatalom nem hajlandó teljesíteni a magyar kisebbség kéréseit. Már februárban kialakul a marosvásárhelyi konfliktusgóc, előbb a Bolyai-líceum, majd az Orvostudományi és Gyógyszerészeti Egyetem miatt. Közvetve ezek a konfliktusok is okai voltak a márciusi interetnikus összetűzéseknek. Az első szabad választásokat követően a kisebbség politikailag is ellenzékbe kényszerült, és ez minimálisra csökkentette az önálló iskolarendszer rövid időn belüli újjászervezésének reményét. Az eltelt három és fél évben az oktatás helyzetét kormányhatározatokkal és minisztériumi rendeletekkel szabályozták.

Most pedig nézzük, hogyan is alakult ténylegesen a romániai magyar oktatás helyzete ebben az időszakban. Először a beiskolázási adatokról szeretnék beszélni, azután a különböző oktatási szintek helyzetéről, a földrajzi sajátosságokról, és végül a magyar tannyelvű iskolák és tagozatok szerkezetéről a közép- és felsőfokú oktatásban.

Az RMDSZ által kiadott „Oktatási Memórium” külön fejezetben foglalkozik a beiskolázási számokkal.¹³ A dokumentum szerint az 1990 és 1993 között beiskolázott magyar nyelven tanulók száma a következő: 1990/91: 235912; 1991/92: 241821; 1992/93: 216917.

Eszerint az 1992/93. évi beiskolázási szám 8 százalékkal csökkent az 1990/91-es adatokhoz képest, és újabb 2,7 százalékkal az 1991/92-eshez képest. Országos viszonylatban a csökkenés 12 százalékos 1990/91-hez és 3,5 százalékos 1991/92-höz képest. A magyar nyelven tanuló gyerekek százalékos aránya országos viszonylatban a következő: 1990/91: 4,7 százalék; 1991/92: 4,9 százalék; 1992/93: 4,9 százalék.

Az 1992/93-as tanévben a magyar nemzetiségű diákok 21 százaléka tanult román nyelvű iskolákban.

A magyar nyelvű iskolák és tagozatok száma a következőképpen alakult ebben az időszakban (zárójelben az országos adatok): 1990/91: 2340; 1991/92: 2355 (27942); 1992/93: 2340 (28942).

Az elemi és gimnáziumi oktatás beiskolázási adatait, valamint a magyar nyelvű iskolák és tagozatok megyénkénti adatait a 3. sz. melléklet 1. és 2. sz. táblázatai tartalmazzák.¹⁴ Míg a magyar nyelven tanulók aránya ezen az oktatási szinten az 1990/91-es évhez képest 9,5 százalékkal csökkent, addig ez az arány országos szinten csak 5,9 százalék. 1992/93-ban a magyar nyelvű elemi iskolák első osztályaiba 16784 tanulót írtak be (4,9 százalék), az V osztályokban pedig 16951 diák tanult (5,1 százalék).

A líceumi tanulók számarányát megyékre lebontva a 2. sz. táblázata tartalmazza.

A magyar nyelvű líceumi osztályokban, 1992/93-ban a diákok száma 31196 (4,4 százalék). Ez a szám 1990/91-hez képest 24,6 százalékos, 1991/92-höz képest pedig 6,7 százalékos csökkenést mutat. Országos viszonylatban ezek az arányok 28,3, illetve 9 százalék. A gimnáziumot végzett tanulók 55 százaléka részesül líceumi képzésben országos viszonylatban, a magyar nyelven tanulók körében ez az arány mindössze 45 százalék.

1992/93-ban magyar nyelvű szakiskolai oktatásban 6707 tanuló részesült (1,9 százalék), 9173 tanuló román nyelven tanul.

A posztliceális oktatás keretében magyar nyelven tanulók száma 880 (0,4 százalék).

A felsőoktatás keretén belül a Babeş-Bolyai egyetem hallgatóinak nemzetiség szerinti százalékos összetételét az egyes karokon belül a 3. sz. táblázatban láthatjuk. Az egyetem diákjainak nemzetiségi összetételét 1958 és 1993 között az 4. sz. táblázat tartalmazza.

Ha a romániai magyar nyelvű oktatás helyzetét területi szempontból szeretnénk elemezni, azt mondhatjuk a 2., 3., és 5. számú táblázat alapján, hogy azokban a megyékben, melyekben a magyarság többen él (Hargita, Kovászna, Maros) ez a helyzet kedvező. Azokban a megyékben, ahol a magyarok szórványban élnek (Hunyad, Máramaros, Temes, Krassó-Szörény), a helyzet rossz, a többi, magyarok által lakott megyében pedig olyan a helyzet, hogy még éppen elfogadható.

A legérdekesebb adatsor az 2. sz. táblázatban rejtőzik. Ez a magyar nyelvű iskolahálózat (önálló iskolák és anyanyelvű tagozatok összessége) szerkezetét mutatja be, összehasonlítva az országos hálózat szerkezetével (az adatok az 1992/93-as tanévből valók). Ebből nagyszerűen kiolvasható a romániai magyar oktatás legnagyobb problémája, tudniillik az, hogy középfokon a magyar nyelven szándékozni tanulók az elméleti, a pedagógiai és a művészeti líceumokba, illetve egyházi iskolákba kényszerülnek, és ezt a tendenciát csak tovább erősíti az a tény, hogy a felsőfokú képzésben is ténylegesen ezeken a területeken nyílik lehetőség az anyanyelvű tanulásra.

A magyar nyelven tanulók egy „ördögi kör”-be kerülnek bele, aki pedig a körön kívül reked, szinte kizárólag román nyelven folytathatja - különösen egyetemi - tanulmányait. Ez akkor is így van, ha az említett négy típusú líceumban csak az érintett diákok fele tanul, hiszen csak a táblázatban még tízféle típus van megnevezve.

A romániai oktatási rendszer egyik kulcsfontosságú pontja a tanfelügyelőségek kérdése, mivel a tanfelügyelők számos joggal (többek közt az igazgatók kinevezésének, valamint az iskolák felügyeletének joga) rendelkeznek.

A kisebbség sérelmei

A fentieket tekintve a romániai magyarság a következőket sérelmezte a tanügyi tárvény alsóházi vitája előtt:¹⁵

1. A román közigazgatás nem biztosítja a magyar kisebbség számára az Alkotmány által szavatolt jogot az anyanyelven való tanulásra az oktatási rendszer minden szintjén. Különösen így van ez a szórványvidékeken, nem is beszélve a moldvai csángó községekről.

2. Nincsenek magyar nyelvű felsőfokú intézmények. Az '50-es években több ilyen intézményt megszüntettek. A megmaradt tagozatokon sem folyik teljes egészében anyanyelvű képzés, a magyar nyelven tanulók beiskolázási aránya mélyen a kisebbség

arányszáma alatt van, de ugyanez a helyzet, ha csupán a hallgatók nemzetiségi összetételét nézzük.

3. Egyre csökken a magyar nyelvű szakoktatás részaránya, e téren veszik figyelembe legkevésbé a kisebbség igényeit.

4. Nincs biztosítva a fogyatékos gyerekek számára az anyanyelvi oktatás, pedig ők lennének leginkább rászorulva erre.

5. A magyar kisebbség nincs megfelelően képviselve a tanfelügyelői karban, és - főleg - emiatt mindjobban kiszorul az iskolák vezetőségéből is.

6. Az anyanyelvi oktatás nem rendelkezik megfelelő számú és minőségű tankönyvvel.

7. A nemzetiségek történelmét, kultúráját és hagyományait nem tanítják tantárgyként az iskolákban.¹⁶

Bár a dokumentum nem említi, kifogásolni lehet még az oktatási rendszer túlzott centralizáltságát, és a magyar kisebbség tényleges, szakemberszükségletének figyelmen kívül hagyását (lásd: az eltorzult magyar nyelvű iskolaszervezetet).

A kisebbség igényei

A már többször is említett „Oktatási Memórium”, melyet az RMDSZ képviselői még február első hetében, a parlamenti bizottsági vita előtt átadtak a tanügyminiszternek, pontokba foglalva tartalmazza a romániai magyar kisebbség igényeit, és javaslatot is tesz a probléma megoldására. „Kötelességünk feltárni azt a megoldást, mely kiutat jelent ebből a válságból: az önrendelkezés elvén alapuló, a nemzeti kisebbségek nyelvén folyó oktatási rendszer.”¹⁷ (A dokumentumban megfogalmazott igényeket ld. a II. sz. mellékletben.)

A lista legelső pontja valóban tartalmazza az idézett megoldási javaslatot, azonban nem jut túl a deklaráció szintjén. A továbbiakban ugyanis külön-külön kitér a már felsorolt sérelmek orvoslásának eszközeire, anélkül, hogy ezeket koherens egészévé fogná össze. Annak ellenére, hogy az egyes pontokból esetleg felépíthető lenne egy önálló oktatási rendszer szerkezete, a dokumentum olyan alapvető problémákat nem tisztáz, mint például azt, hogy az államnak milyen mértékben kell lemondania az oktatás feletti szuverenitásáról a nemzeti kisebbségi közösség javára. Bár említést tesz róla, a dokumentum nem teszi egészen világossá a finanszírozás kérdését sem, különösen ami az egyházi és a magánoktatást illeti.

Sokkal egyértelműbben és világosabban fogalmazza meg a fenti problémákat egy másik dokumentum, az RMDSZ által a múlt év végén elfogadott törvénytervezet a nemzeti kisebbségekről.¹⁸ Ennek az anyanyelv használatára vonatkozó fejezetében szigorúan meg van határozva, mi az, amit az állam magára kell vállaljon a kisebbségi oktatás tekintetében, és mi az, amihez a kisebbségnek, illetve az általa fenntartott intézményeknek, valamint az egyházaknak egyértelműen joga van.

Mit mond a törvény?

Románia Parlamentje 1994. június 23-án első olvasatban elfogadta a kormány által benyújtott tanügyi törvénytervezetet. A törvénynek a nemzeti kisebbségi oktatásra vonatkozó, illetve azt közvetlenül érintő paragrafusait a I. sz. melléklet tartalmazza.

Az előzetesen támasztott elvárások és a törvénynek az Alsóházban történt elfogadását követő nyilatkozatoknak a vonatkozó paragrafusokkal történő összevetése nyomán a következőket lehet megállapítani:

1. Az igényelt, önálló oktatási rendszerről a törvényben nem esik szó.

2. Bár a 8. cikkely kimondja a kisebbséghez tartozó személyek jogát az anyanyelvű tanúhoz minden oktatási szinten, a későbbiekben ezt a jogot erősen korlátozza, és ezáltal megkülönböztetést tesz az állam polgárai között nemzetiségük szerint:

- A törvény kötelezővé teszi a románok történelmének és Románia földrajzának román nyelven történő tanítását (118/2. cikkely).

- A szakoktatás nyelve továbbra is a román marad, konkrétan a jogi, a technikai, a mezőgazdasági és a gazdasági szakoktatásban (120/1. cikkely).

- A gimnáziumi oktatást lezáró képességvizsga öt tárgya közül - a kisebbségek számára - három is román nyelven folyik (az egyik a román nyelv és irodalom) (22/1. cikkely).

- A felsőoktatásban továbbra is csak a tanárképző és a művészeti szakokon folyhat a kisebbség nyelvén az oktatás (121. cikkely). Ez alól kivételt csak a marosvásárhelyi orvosképzés jelent¹⁹ (120/2. cikkely).

3. Az egyházi oktatást csak az egyházi személyzet képzése céljára engedélyezi (9/2. cikkely). Az egyházi oktatásról ezután nem is esik szó, ami azt jelenti, hogy az egyházak elveszítik hagyományos jogukat az iskolaalapításra és ezek működtetésére. Nem biztosítja továbbá számukra a törvény az államosítás révén elkobzott vagyonuk és ingatlanjaik visszaadását. Az egyetlen alternatívát a magániskolák jelenthetik, ám ezekkel szemben az állam túlzott elvárásokat támaszt, anélkül, hogy valamennyire is segítené őket (14., 102. cikkelyek).

4. Az állami oktatás megőrizte erősen centralizált jellegét (10/1., 23/3. cikkelyek), meghagyva a minisztérium és a tanfelügyelőségek túlsúlyos jogosítványait a helyi hatóságokkal, más iskolaalapítókkal és a szakmai, valamint a civil szervezetekkel szemben. A felsőoktatási intézmények alapítását törvényi jogkörbe utalja át (57. cikkely).

5. Az oktatás céljai és prioritásai között csak a többségi nemzet érdekeire van tekintettel, figyelmen kívül hagyva a nemzeti kisebbségek érdekeit.

6. A nemzeti kisebbségekhez tartozó fogyatékos gyerekek számára lehetővé teszi ugyan az anyanyelvű közegbe való integrálódást, de sem különálló anyanyelvű iskoláról, sem pedig tagozatról nem rendelkezik (41/2. cikkely).

7. A középfokú oktatásban külön tantárgyként - kérésre - bevezeti a nemzeti kisebbségek történelmének és hagyományainak tanítását (118/4. cikkely). Ez a tárgy, az anyanyelvű irodalommal és nyelvtannal egyetemben - kérésre - bevezethető a román nyelven tanuló kisebbségi diákok számára is (119. cikkely).

8. Az elemi és a gimnáziumi oktatásban a román nyelv és irodalom tanítása ismét speciális program és tankönyv alapján történik (118/1. cikkely).

9. A Tanügyminisztérium biztosítja a nemzeti kisebbségi iskolák személyzetének folyamatos, anyanyelvű képzését és továbbképzését, valamint a szükséges tankönyveket is (123. cikkely).

10. Az oktatási egységek vezetésében a kisebbség számarányának megfelelően lesz képviselve (124. cikkely).

A romániai magyarság politikai vezetése nyilatkozataiban a törvényt jelenlegi formájában alkotmány sértőnek találja, és ha a Szenátus is ezt a változatot hagyja jóvá, vagy a magyar kisebbség számára hátrányosan módosítja, akkor az Alkotmánybírósághoz fordul. Ugyanezekben a nyilatkozatokban a törvénytervezetet antidemokratikusnak, túlzottan centralizáltnak, az említett két képviselő pedig - a kinyilvánított alapelvek szintjén - „totalitárius reflexekkel tarkított díszpéldánynak” tartja. Ugyanakkor a parlamenti képviselők bíznak abban, hogy a szeptemberi, szenátusi vita folyamán sikerül kedvező irányba módosítani a törvényt.

Mi bírhat befolyással a törvény felsőházi vitájára? Véleményem szerint a következők (természetesen az alábbiak mindkét irányban befolyásolhatják a törvény végső formáját):

- a román belpolitikai helyzet megváltozása, amely az eltelt esztendőben ugyancsak képlékenyen bizonyult;

- a magyar kisebbség reagálása a számára hátrányos törvény jelenlegi formájára;

- a román ellenzék (mely az alsóházi vita folyamán csak korlátozott mértékben támogatta az RMDSZ indítványait) hatékonyabb fellépése szövetségesei mellett;

- a nemzetközi nyomás, mely ha alacsony hatékonyságúnak is bizonyult az eddigiekben, különösen az Európa Tanács jelentéstevőinek köszönhetően az utóbbi időben mintha megélenkültnél volna;

- a Magyar Köztársaság új kormányának némileg megváltozott hozzáállása a két ország, illetve a magyar kisebbség viszonyainak javításához, bár, véleményünk szerint, mind közül ez a legjelentéktelenebb tényező.

Különösképpen felhívánk a figyelmet a kisebbség esetleges, későbbi reagálására vonatkozó pontra. Az SZKT már említett közleménye (IV: sz. melléklet) előtt nem sokkal ugyanis az RMDSZ-en belül stratégiaváltás kezdett kibontakozni, miként azt a dokumentum is jelzi.²⁰

Ez a hozzáállás pedig - bár kétségkívül pozitív változást is eredményezhet - könnyen olyan helyzetbe sodorhatja a magyar kisebbséget, melyben az oktatás kérdése már nem csupán a *raison d'état* és egy nemzeti kisebbség közötti konfliktus, hanem - igaz, az előbbiektől nem függetlenül - etnikai konfliktussá szélesedhet. Éppen ezért, egyrészt, a magyar kisebbségnek és vezetőinek figyelembe kellene venni, hogy egy ilyen konfliktus könnyen nullösszegű játszmává válhat,²¹ melynek lefolyása nem sok jót ígér a gyengébb pozícióban lévő fél számára. Másrészt, az államhatalom, illetve a többségi nemzet²² érdekeit artikuláló politikai pártoknak tekintettel kellene lenniük arra, hogy az etnikai konfliktusok, bármilyen természetűek is, nem lehetnek a folyamatos hatalomgyakorlás biztosítékai, hosszú távon nem feltétlenül a stabilitás zálogai, és semmiképpen nem szolgálják Románia nemzetközi érdekeit.²³

Jegyzetek

- 1 Idézet az RMDSZ parlamenti csoportjának nyilatkozatából, *Romániai Magyar Szó (RMSZ)*, június 24.
- 2 Ferencz L. Imre: Parlamenti krónika - Apadó bizakodással, RMSZ, június 22.
- 3 Románia Parlamentje kétkamarás: a Képviselőház (Camera Deputațiilor) jelenti az alsóházat, a Szenátus (Senat) pedig a felsőházat.
- 4 „Keserőséggel és felháborodással, tapasztaljuk, hogy a tanügyi törvény jelenlegi formájában teljesen elfogadhatatlan az általunk képviselt magyar közösség által. Az nyilvánvaló és minősíthetetlen diszkriminációt szentesít a romániai magyar kisebbséget illetően, és egyben súlyosan sérti az Alkotmányt.” - az RMDSZ képviselőházi parlamenti csoportjának nyilatkozata, RMSZ, június 24.
- 5 1919-ben megszűnik az állami magyar felsőfokú oktatás, a húszas évek közepére pedig teljesen megszűnik az állami középfokú oktatás is.
- 6 Ezek szerint minden együtt lakó népnek joga van a maga neveléséhez saját nyelvén (III.1); a kisebbségeknek joguk van saját költségükön iskolákat és más oktatási intézményeket létesíteni, igazgatni és azokban saját anyanyelvüket szabadon használni (III.9); a kisebbségek által jelentékenyen lakott területeken a román kormány kisebbségi tannyelvű iskolákat köteles felállítani, és méltányos részt köteles biztosítani a kisebbségek részére nevelési és vallási célokra (III.10), - Barabás B. és mások, 1990. 21.
- 7 Részletesebben lásd (Barabás B. és mások, 1990. 24.)
- 8 *Monitorul Oficial*, 1924. július 26., fordította Papp János.
- 9 *Monitorul Oficial*, 1926. március 10., fordította dr. Bitay Árpád.
- 10 Tóth Pál Péter: *A szomszédos országokban élő magyarság iskolaügyének helyzete*. Kézirat.
- 11 Mindössze 22 elméleti középiskola maradt, lásd 2. sz. melléklet 1. sz. táblázat.
- 12 Az 1993/94-es tanévre vonatkozóan már nem állnak rendelkezésemre adatok. Az erre a korszakra vonatkozó adatokat az RMDSZ által összeállított és 1994 januárjában kiadott Oktatási Memóriumból nyertem.
- 13 A dokumentum sajnálatos módon nem tartalmaz demográfiai adatokat az ország lakosságának nemzetiségi összetételét illetően az egyes korosztályok szerint, de nem tartalmaz abszolút számokat sem az országos beiskolázási számokat tekintve. Ebből adódóan a végzett számítások nem egészen pontosak, bár a lényegét illetően - valószínűleg - nem tévednek. Vagy az adatok pontatlansága, vagy pedig téves számítások folytán nem ugyanazt az eredményt kapjuk például, ha az egyes években magyarul tanuló diákok számát a magyar nyelven tanulók számának évenkénti százalékos változásából számítjuk ki, illetve ha erre az országos szintű százalékos

- arányokból és a megadott évenkénti, országos szintű, nemzetiség szerinti százalékos összetételből következettünk.
- 14 A 2. számú táblázat nem tartalmazza Hargita, Kovászna és Maros megye adatait. A táblázat adatai 1992/93-ra vonatkoznak.
- 15 Itt is elsősorban az „Oktatási Memórium” megállapításaira, illetve saját tapasztalatokra támaszkodtam.
- 16 A hivatkozott alkotmányos szakasz és a Románia által is aláírt nemzetközi dokumentumok idevágó részeinek szövege a 4. számú mellékletben olvasható.
- 17 *Oktatási Memórium*, 20.
- 18 Törvény a nemzeti kisebbségekről és autonóm közösségekről, tervezet. In: *Pro Minoritate*, 1994/2. szám, 38--44. Részletek az 1. számú mellékletben.
- 19 A 120. cikkely két pontjának összevetéséből jól látszik a törvénytervezet következetlensége. Míg a középfokú szakképzésben kötelezővé teszi a román tannyelvet az anyanyelvű terminológia elsajátításának lehetősége mellett, addig a felsőfokú orvostudományban ez éppen fordítva van, azzal a különbséggel, hogy itt - érthetően - a román nyelvű terminológia elsajátítása kötelező.
- 20 „Nemzeti közösségünk történelmét meghatározta az önazonosságért folytatott harc. A kisebbségi helyzetben levő romániai magyarság politikájának alapelve, hogy csak a sérelmi politika és a védekező taktika nem biztosíthatja közösségünk jogait... Ez a stratégiaváltás szükség esetén közel kétféle milliós közösségünknek a polgári engedelmesség útjára való lépését eredményezheti...
... A Szövetségi Képviselők Tanácsa, felelősségének tudatában elhatározza:
...
5. Kezdeményezi:
...
c. tiltakozó tömegakciók, felvonulások szervezését, a szenátusi vita megkezdése előtt;
d. szeptember közepén iskolai bojkott szervezését.”
- 21 „Jobb” esetben is vesztes-vesztes képletté alakulhatnak (mint például Marosvásárhelyen), de ekkor sem mindegy, ki veszít többet. Ezzel szemben esetleg teljesen kizárják egy pozitív kimenetelű, nem nullösszegű játszma lefolytatását. Mikor ezt leírom, tisztában vagyok vele, hogy tulajdonképpen eltekintek egyrészt a probléma igazi súlyától, másrészt a román államhatalom természetrajzától. Ennek ellenére úgy vélem, ez a megközelítés jól modellezi a kialakulóban lévő szituációt, és annak lehetséges kimeneteleit. Talán éppen a probléma óriási súlya az, ami szükségessé teheti ezt a fajta megközelítést is.
- 22 Romániában a politikai paletta talán egyetlen tiszta törésvonala az etnikai.
- 23 Gabriel Andreescu a következőket írja a 32 (a Társadalmi Párbeszédért Csoport hetilapja) június 8-14-i számának vezércikkében:
„A kifogások (*tudniillik a magyar kisebbségnek a tanügyi törvény akkori változatával szembeni kifogásai - a szerző*) között van néhány valóban súlyos is, mint például az anyanyelvű oktatás kizárása az orvosi, jogi technikai, mezőgazdasági és gazdasági szakoktatásból vagy az anyanyelvű felsőoktatás tanár-, valamint művészképzésre való leszűkítése. Felháborító, hogy alig néhány nappal az Európai Biztonsági Egyezménynek a román Külügyminisztérium általi aláírását követően, kormánybeli kollégáik megsértik az ILO (Nemzetközi Munkaügyi Szervezet) rendelkezéseit, és veszélyeztetik a magyar kisebbség azon kéréseit, melyek olyan mértékig fontosak a számára, hogy nem tehetnek ez irányban kompromisszumokat.”

Felhasznált irodalom

- Hetven év. A romániai magyarság története 1918-1989.* Magyarságkutató Intézet, Budapest 1990.
- Bibó István: Az európai egyensúlyról és békéről. In: *Válogatott tanulmányok.* Magvető Kiadó, Budapest 1986.
- Bíró István: *Romániai magyar oktatás az 1990/91-es évben.* Kézirat.
- Csepeli György: *Nemzet által homályosan.* Századvég Kiadó, Budapest 1992.
- Kende Péter: *A köztársaság politikai elmélete.* Előadásjegyzet. Századvég Politikai Iskola, 1993/94-es tanév.
- Tóth Pál Péter (szerk): *A szomszédos országokban élő magyarság iskolaügye.*
Az erdélyi magyarságért. Dokumentumok, beszédek. Eötvös Kiadó, Budapest 1989.
- Törvény az állami elemi oktatásról és az elemi tanítóképzői oktatásról. *Monitorul Oficial*, 1924. július 26.
- A magánoktatási törvény végrehajtási utasítása. *Monitorul Oficial*. 1926. március 10. Legea învățământului. 1994.
- RMDSZ: Dokumentumok 2. *Oktatási Memórium*, Kolozsvár 1994.
- Pro Minoritate* (a Fidesz kisebbségpolitikai lapja), 1994/2.
- Romániai Magyar Szó* - országos demokratikus napilap, Bukarest, 1994. június - július.

MELLÉKLETEK

I. A tanügyi törvénynek a tárgyalt témára vonatkozó cikkelyei (a szerző fordítása)

8. (1) Az oktatás minden szinten román nyelven folyik.

(2) A nemzeti kisebbségekhez tartozó azon személyek joga, akik szeretnék megtanulni anyanyelvüket, illetve szeretnék ezen a nyelven tanulni, biztosítva van a jelen törvény keretei között.

(3) A román nyelv tanulása és elsajátítása kötelező minden román állampolgár számára, függetlenül nemzetiségétől.

(4) Mind az állami, mind pedig a magánoktatásban a hivatalos iskolai okmányokat román nyelven állítják ki.

9. (2) Az állam által hivatalosan elismert egyházak kérhetik egy speciális oktatási rendszer megszervezését a megfelelő egyházi személyzet felkészítése céljából. Ők felelnek a tanterv elkészítéséért, melyet az Állami Egyházügyi Hivatal hagy jóvá.

10. (1) Az állami iskolahálózatot a Tanügyminisztérium szervezi meg és hagyja jóvá, figyelembe véve a demográfiai változásokat, valamint a szakmai képzés aktuális és jövőbeni szükségleteit. A helyi hatóságok és a gazdasági társaságok iskolai egységeket alapíthatnak és finanszírozhatnak, a törvény keretei között.

14. A nevelési alternatívák az állami és magánoktatási rendszer keretein belül szervezhetők meg, a Tanügyminisztérium értékelése és jóváhagyása alapján.

22. (1) A gimnázium befejezése után a tanulók képességvizsgát tesznek, a Tanügyminisztérium által kidolgozott metodológia alapján a következő tantárgyakból: román nyelv és irodalom, matematika, románok történelme és Románia földrajza. A nemzeti kisebbségekhez tartozó és a gimnáziumban anyanyelvükön tanuló diákok anyanyelvől is vizsgát tesznek.

23. (3) Az állami líceumi hálózatot a tanfelügyelőségek javaslatára és esetenként az érdekeltek bevonásával, a Tanügyminisztérium hagyja jóvá és hirdeti ki a gimnáziumot lezáró vizsga előtt; az induló osztályok és helyek számát, a helyi és nemzeti szükségletek függvényében, évente hagyják jóvá.

41. (2) A fogyatékos gyermekek iskolai integrációjára a speciális iskolai egységekben, a rendes óvodai és iskolai egységek speciális csoportjaiban és osztályaiban vagy a rendes iskolai egységekben - beleértve a nemzeti kisebbségek iskolai egységeit is - történik...

57. A felsőoktatási intézmények alapításáról törvény rendelkezik.

102. A magánoktatás törvényes keretek között működik, ha:

a) non-profit alapon szerveződik,

b) elkerüli a bármilyen diszkriminatív elv alapján való szerveződést, és elutasítja az antidemokratikus, rasszista és sovén-nacionalista eszméket,

c) tiszteletben tartja a nemzeti szabványokat.

104. (1) A magánoktatásra vonatkozó értékelési kritériumok az alapvető szervezési és működési területekre vonatkoznak: tanszemélyzet, tartalom, anyagi bázis és pénzügyi tevékenység.

116. A nemzeti kisebbségekhez tartozó személyeknek az oktatás minden szintjén és formájában joguk van az anyanyelven való tanuláshoz és képzéshez.

117. A helyi igények függvényében - kérésre és a törvény keretei között - a nemzeti kisebbségek nyelvén csoportok, osztályok, tagozatok és iskolai egységek szervezhetők.

118. (1) A román nyelv és irodalom tanítása az elemi és gimnáziumi oktatásban az illető kisebbségek számára speciálisan elkészített tanterv és tankönyv alapján történik. A líceumi oktatásban a román nyelv és irodalom tanítása a román tannyelvű osztályokéval azonos tanterv és tankönyv alapján történik.

(2) A gimnáziumi és líceumi oktatásban a románok történelmének és Románia földrajzának tanítása román nyelven történik a román tannyelvű osztályok tanterveinek és tankönyveinek megfelelően. Az elemi oktatásban ezeket a tantárgyakat anyanyelven tanítják.

(3) Az egyetemes történelem- és a románok történelme tankönyvekben tükröződnie kell a romániai nemzeti kisebbségek történelmének és hagyományainak.

(4) A gimnáziumi és líceumi oktatásban - kérésre - bevezetik, anyanyelvű oktatási tárgyként, a nemzeti kisebbségek történelmét és hagyományait.

119. A román tannyelvű oktatási egységekben tanuló, nemzeti kisebbségekhez tartozó tanulók számára - kérésre - biztosítják oktatási tárgyként az anyanyelvű irodalmat és nyelvtant, valamint az illető nemzeti kisebbség történelmét és hagyományait.

120. (1) A jogi, technikai, mezőgazdasági és gazdasági szakoktatásban a szakképzés román nyelven folyik, biztosítva az anyanyelvű terminológia elsajátítását.

(2) Az állami felsőfokú orvosi oktatásban - a meglévő tagozatokon - a szakképzés anyanyelven folyik, a román nyelvű terminológia elsajátításának kötelezettsége mellett.

121. A felsőfokú oktatásban - kérésre és a törvény keretei között - a nemzeti kisebbségek nyelvén tagozatokat és formációkat hoznak létre a szükséges pedagógus- és művészképzés céljából.

122. A nemzeti kisebbségekhez tartozó jelentkezők anyanyelvükön felvételizhetnek az oktatás bármely szintjére mindazokból a tárgyakból, melyeket ezen a nyelven sajátítottak el.

123. A Tanügyminisztérium biztosítja a pedagógusok anyanyelvű képzését és továbbképzését, valamint az anyanyelvű tankönyveket és taneszközöket.

124. Azon oktatási egységek és intézmények vezetésében melyekben a nemzeti kisebbségek nyelvén működő csoportok, osztályok, tagozatok vagy formációk vannak, biztosítják a nemzeti kisebbségekhez tartozó tanerők arányos képviselését, a szakmai hozzáértés figyelembevételével.

II. Az RMDSZ Oktatási Memóriumának követelése

(...) A fentiek alapján követeljük:

- a demokratikus, decentralizált jogi keretet, mely az alkotmány és a nemzetközi szerződések előírásaival összhangban, a nemzeti kisebbségek számára is szavatolja;
- az anyanyelvű képzést az oktatás minden szintjén és formájában (az óvodától az egyetemig)
- az önálló, anyanyelvű oktatási hálózatot bármely, a tannyelvre vonatkozó korlátozás nélkül;
- az anyanyelv használatának jogát bármilyen vizsgán (felvételi, szakképesítési, állás vagy tisztség betöltésére) és továbbképzésen;
- a nemzeti kisebbségek nyelvén történő oktatás autonóm adminisztrálását és a román állam általi finanszírozását (ha igény van az önrendelkezésre);
- az egyházak hagyományos iskolaalapítói jogaihoz való visszahelyezését és a felekezeti iskolák állam általi finanszírozását;
- a Bolyai Egyetem újraindítását;
- az anyanyelvű felsőfokú oktatás megszervezését a társadalmi élet minden területén szükséges szakmák elsajátítására, nemcsak a pedagógus- és művészképzésre (A nemzeti kisebbségek nyelvén folyó oktatás folytonosságának hiánya súlyos következményekkel jár a nemzeti azonosság megőrzését tekintve);
- az anyanyelvű szakoktatás (szakiskolák, szakközépiskolák és speciális kiegészítő iskolák) megszervezését, tekintettel arra, hogy ezek száma az utóbbi években lecsökkent;
- az anyanyelv sajátosságait őrző, önálló (alternatív) tankönyvek használatát;
- kifejezetten a kisebbségek számára kidolgozott tankönyvek használatát a román nyelv és irodalom tanítására;
- a nemzeti kisebbségek történelmének, kultúrájának és hagyományainak tantárgyként való bevezetését;
- a nemzeti kisebbségek intézményes kapcsolatainak biztosítását más országok azonos etnikai eredetű, azonos kulturális hagyományokkal rendelkező lakóival;
- a külföldi egyetemeken vagy továbbképző tanfolyamokon szerzett diplomák honosítását (ahogyan azt az EBEÉ 1991 genfi találkozójának jelentése előírja);
- a nemzeti kisebbségek Statútumának elfogadásáig és gyakorlatba ültetéséig a nemzeti kisebbségek anyanyelvű oktatási intézményeinek vezetését egy olyan államtitkárság biztosítása, amelynek külön költségvetése van és amelynek élén egy, a kisebbségi közösség legitim szakmai szervezetei által javasolt és a közösség legitim csúcsszerve által felhatalmazott államtitkár áll. Az anyanyelvű oktatási egységek és tagozatok irányítását a területi tanfelügyelőség biztosítaná az illető közösség által választott és a közösség legitim csúcsszerve által felhatalmazott tanfelügyelők segítségével. Így az anyanyelvű oktatás megőrizve sajátosságait, szervesen beilleszkezhessen az ország oktatási rendszerébe.

Kolozsvár, 1994 januárja

Tisztelettel:

Takács Csaba ügyvezető elnök

Fischer Fülöp Ildikó oktatási alelnök

Forrás: RMDSZ „Oktatási Memórium”

III. Az RMDSZ képviselőházi parlamenti csoportjának nyilatkozata

A parlamenti vitára bocsátott tanügyi törvény döntő fontosságú jogszabály a román társadalom számára. A romániai magyarság számára, nemzeti identitásának megőrzése szempontjából ez a törvény fontossági sorrendben közvetlenül az Alkotmányt követi. E megállapításokból kiindulva parlamenti csoportunk az elmúlt négy év során a politikai eszközök valamennyi lehetséges eszközével élt, hogy tudatosítsa egy megfelelő jogszabály megalkotásának szükségességét.

Köszönettel tartozunk azoknak a képviselőházi kollégáknak, akik megértésről és elvszerűségről tettek tanúbizonyságot.

Keserőséggel és felháborodással tapasztaljuk, hogy a tanügyi törvény jelenlegi formájában teljesen elfogadhatatlan az általunk képviselt magyar közösség által. Az nyilvánvaló és minősíthetetlen diszkriminációt szentesít a romániai magyar kisebbséget illetően és egyben súlyosan sérti az Alkotmányt. Semmilyen elfogadható magyarázatot nem találunk a kormánykoalíció felelőtlenségére, mely a társadalom egy fontos szegmensének akaratát hagyja figyelmen kívül. Konkrétan, az Alkotmányban rögzített alapvető jogok közül az alábbiak súlyos megsértése állapítható meg:

1., Az összes tantárgyak anyanyelven való tanulása alkotmányos jogának behatárolása (122. cikkely, 2. bekezdés, 124. és 125. szakasz);

2., A szakmai oktatás meglévő struktúráinak felszámolása (124. és 125. szakaszok), megsértve ezáltal azt az alapvető jogot, hogy mesterségeket és szakmákat tanulhasson anyanyelvén (a Nemzetközi Munkaügyi Szervezet 111. sz. Konvenciója, valamint annak Romániára vonatkozó ajánlásai 1991-ből).

3., A társadalmi-gazdasági szakemberek felsőfokú oktatásának megtiltása (125. szakasz);

4., A felekezeti iskolák újjászervezésének és újraelakításának elutasítása (9. és 15. szakasz).

Mindezek visszalépést jelentenek a jelenlegi helyzethez képest, amely nyilvánvalóan ama elemi jogok és szabadságjogok felszámolása felé mutat, melyek az utóbbi négy év román társadalmának demokratizálási folyamatának eredményei voltak. A kormánypárt láthatóan bizonyos szélsőséges politikai erők rabja, A kormány politikai akaratának hiánya, hogy e kérdéseket megoldja, akadályozza a társadalmi béke megteremtésének légkörét, destabilizálja a román társadalmat. Következésképpen kénytelenek vagyunk újraértékelni parlamenti jelenlétünk szerepét és értelmét, mivel nem fogadjuk el az ország törvényhozó testületében a mellékszerepet.

Ilyen körülmények között kénytelenek vagyunk más alkotmányos formákhoz nyúlni törvényes jogaink megvalósításáért. Nincs felhatalmazásunk lemondani elemi jogainkról, s ilyen felhatalmazása soha sem lesz a romániai magyar közösség egyetlen törvényes képviselőjének sem.

Vida Gyula

az RMDSZ parlamenti csoportjának elnöke

(Romániai Magyar Szó 1994. június 24.)

IV Az RMDSZ Képviselői Tanácsának határozata

A Romániai Magyar Demokrata Szövetségi Képviselőinek Tanácsa az oktatási törvénytervezet képviselőházi elfogadásával kapcsolatban megállapítja:

Nemzeti közösségünk történelmét meghatározta az önazonosságának megőrzéséért folytatott harc, A kisebbségi helyzetben levő romániai magyarság politikájának alapelve, hogy csupán a sérelmi politikai és védekező taktika nem biztosíthatja közösségünk jogait. Megoldást csakis az önrendelkezést szavatoló jogi keretek adhatnak. Nevezetesen a hármass autonómiastruktúrán belül a személyi és a helyi öngazgatási autonómiaformák gyakorlására vonatkozó jogi garanciák szavatolása a nemzetközi gyakorlat szerint: elsősorban a Regionális és Kisebbségi Nyelvek Európai Chartája (1992) előírásainak megfelelően. Szövetségünk - programjának szellemében - a nyilvánosság előtt határozottan megfogalmazta a nemzetközi gyakorlatnak is megfelelő elvárásait. Politikánkkal hitelt szereztünk az Európa Tanács, az EDU, a FUEV, valamint számos, a kisebbségi kérdéssel foglalkozó intézménynél. Hasonló elvárásokkal fordultunk a demokratikus átalakulás, valamint az európai integráció szükségességét hangoztató román politikusokhoz, Románia elnökéhez, a Kormányhoz, amelyeket azok nem valósítottak meg, annak ellenére, hogy vállalták az Európa Tanács ajánlásainak teljesítését.

A politikai dialógus és a tárgyalásos rendezésen túl, a Képviselőházban elfogadott törvénytervezet formája, amelyet a romániai magyarság elutasít, indokoltá teszi közösségünk tagjainak bevonását azoknak a kezdeményezéseknek a kivitelezésébe, melyek nemcsak politikai képviseleten keresztül, hanem közvetlenül is kinyilváníthatók.

Ez a stratégiaváltás szükség esetén közel kétféle közösségünknek a polgári engedetlenség útjára való lépését jelentheti. A Képviselőházban elfogadott tanügyi törvénytervezet antidemokratikus jellegű, centralizációs törekvéseket érvényesít, és az anyanyelvű oktatás terén visszalépést jelent a Ceaușescu rendszer (1978/1978) tanügyi törvényéhez képest.

A törvénytervezet cikkelyeiből világosan kiderül az asszimilációs szándék, mivel:

- megakadályozza a minden szintű, önálló anyanyelvű iskolahálózat létrehozását, és nem biztosítja ennek folytonosságát, céltalanná kívánja tenni az anyanyelven való tanulást, ugyanakkor gátolja saját szakértelmiségünk utánpótlását;

- nem biztosít törvényes keretet a felekezeti iskolák számára, megfosztva ezzel egyházainkat hagyományos joguktól, hogy különböző típusú és minden szinten működő oktatási hálózatot szervezhessenek;

- a 162. cikkely súlyos alkotmányosértést követ el, mivel szentesíti az egyházi tulajdonnak a kommunista rendszer idején történt elkobzását, újabb államosítást hajtva végre a felekezeti iskolák esetében,

A Szövetségi Képviselők Tanácsa, felelősségének tudatában ELHATÁROZZA:

A törvénytervezettel szembeni elutasításunk jeléül, a parlamenti törvénymódosító javaslatok fenntartása mellett, élni fogunk a tiltakozás és a polgári engedetlenség formáival. Ezért az RMDSZ:

1., Kidolgozza - valamennyi oktatási és érdekvédelmi szervezetünkkel, valamint egyházainkkal egyetemben - saját oktatási rendszerünk kialakításának stratégiáját, az óvodától a főiskolai hálózatig.

2., Kezdeményezi egy külön törvény parlamenti előterjesztését, amely a kisebbségi oktatást szabályozza, leválasztva azt a mostani elfogadhatatlan általános törvénykezéstől. Ennek érdekében, a törvény által előírt feltételek teljesítése céljából kezdeményezi és az Ügyvezető Elnökség révén megszervezi a törvénytervezet benyújtásához szükséges 25000 aláírás összegyűjtését.

Regio – Kisebbség, politika, társadalom 1994. 5. évf. 3.sz.

3., Garanciákat követel a jövőben megkötendő román-magyar alapszerződésben a kisebbségi oktatás autonómiára vonatkozóan.

4., Összehasonlító tanulmányt készít a kisebbségi oktatási rendszert szabályzó nyugati, demokratikus és méltányos törvények, illetve a jelenlegi képviselőházi változat összevetésével. ‘

5., Kezdeményezi:

a. magyar, román és angol nyelvű feliratok kitűzését, melyek közlik a nyilvánossággal, hogy a törvénytervezet sérti közösségünk alkotmányos jogait;

b. levelek, illetve beadványok megírását, amelyek a nemzetközi fórumok tudomására hozzák, hogy közösségünk számára a jelenlegi helyzet elfogadhatatlan;

c. tiltakozó tömegakciók, felvonulások szervezését, a szenátusi vita megkezdése előtt;

d. szeptember közepén iskolai bojkott szervezését.

(Romániai Magyar Szó 1994. július 13.)

1. sz. táblázat:

A magyar nyelvű elemi iskolákban és gimnáziumokban tanulók száma

	Tanulók száma az iskolai évben		
	1990-1991	1991-1992	1992-1993
Összesen	144321	134486	128879
I-IV osztály	66850	62616	60726
V-VIII osztály	75471	71870	68153

2. sz. táblázat:

Az önálló magyar nyelvű iskolák és a magyar nyelven tanulók aránya megyénkénti lebontásban, az 1992/93-as tanévben

Megye	A magyar lakosság részaránya %	A magyar anyanyelvű I-VIII osztályos tanulók aránya %	Líceumi tanulók száma a magyar osztályokban	
			Szám	Arány
Országos összeg	7,1	5,1		
Fehér	6,0	3,0	665	4,6
Arad	12,5	5,0	590	3,1
Bákó	0,6	0,2	-	-
Bihar	28,5	21,5	3152	15,2
Beszterce-Naszód	6,5	2,8	145	1,7
Brassó	9,8	3,8	966	4,0
Krassó-Szörény	2,2	0,2	-	-
Kolozs	19,8	12,3	2644	10,2
Kovászna	75,2	69,0	4533	69,0
Hargita	84,6	80,1	8962	75,9
Hunyad	6,1	1,7	139	0,8
Máramaros	10,2	3,2	341	2,1
Maros	41,3	35,5	4593	26,7
Szatmár	35,0	26,5	2388	20,5
Zilah	27,7	21,3	1428	14,8
Szeben	4,2	1,1	179	1,2
Temes	9,1	2,0	446	2,1

3. sz. táblázat

Kar	Nemzetiség	1980/90	1990/91	1991/92	1992/93
Matematika	Román	63,73	61,11	65,47	68,80
	Magyar	32,47	36,42	32,98	30,71
Fizika	Román	70,73	72,43	75,26	75,56

Regio – Kisebbség, politika, társadalom 1994. 5. évf. 3.sz.

		Magyar	27,88	26,70	24,39	23,88
Kémia		Román	71,12	77,55	80,00	81,12
		Magyar	27,92	21,75	19,57	18,26
Történelem	Összesen	Román	94,59	94,37	90,40	84,20
		Magyar	4,08	4,69	9,05	15,30
	Történelem	Román	-	-	95,85	-
		Magyar	-	2,85	3,55	-
	Filozófia	Román	-	-	92,61	-
		Magyar	-	4,82	5,68	-
	Pszichológia	Román	-	94,64	85,71	-
		Magyar	-	5,35	14,28	-
	Pszihopedagógia	Román	-	92,59	75,47	-
		Magyar	-	7,40	24,52	-
	Szociológia	Román	-	93,93	85,71	-
		Magyar	-	6,06	14,28	-
	Pedagógia	Román	-	92,00	94,11	-
		Magyar	-	8,00	5,88	-
Biológia		Román	82,81	80,17	77,56	78,51
		Magyar	15,64	18,75	21,12	20,64
Filológia		Román	75,35	69,6-5	68,43	68,59
		Magyar	22,18	22,04	29,43	29,06
Jog		Román	92,28	92,39	96,32	96,57
		Magyar	7,43	7,41	3,57	3,35
Közgazdaságtan		Román	87,43	91,80	91,95	91,38
		Magyar	12,47	8,16	7,97	8,59
		Román	-	-	-	92,86
		Magyar	-	-	-	7,14

4. sz. táblázat

Egyetemi hallgatók	1958/59	1977/78	1989/90	1990/91	1991/92	1992/93
Összesen	4 443	4 958	3 007	7 342	9 257	12 082
Románok	2 917	3 720	2 304	5 918	7 625	10 102
Magyarok	1266	1049	661	1357	1570	1917
Németek	157	159	35	53	54	54
más nemzetiség	102	30	7	14	8	9

5. sz. táblázat:

Megye	Tanulók 1992-1993			Tanerők 1992-1993			Tanfelügyelők 1993	
	száma	Magyar nyelvű oktatásban		száma	Magyar nyelvű osztályokban		száma	Magyarok %
		száma	%		száma	%		
Fehér	83474	2568	3,1	5427	167	3,0	23	2,2
Arad	80973	3506	4,8	4980	244	4,9	22	4,5
Bihar	121568	21311	17,5	7965	1335	16,8	28	7,1
Beszterce-Naszód	68650	1942	2,8	4200	139	3,3	22	9,0
Brassó	142703	5232	3,7	7547	320	4,2	30	13,3
Krassó Szörény	67941	36	0,05	4303	2	-	23	-
Kolozs	138710	15463	11,1	8638	1055	12,2	30	5,0
Kovászna	49036	34119	69,6	3248	2484	76,5	25	72,0
Hargita	733354	59270	90,8	4840	3609	74,6	25	52,0
Hunyad	100393	1545	1,5	4968	80	1,6	23	-
Máramaros	115962	3369	2,9	6981	214	3,1	28	1,8

Regio – Kisebbség, politika, társadalom 1994. 5. évf. 3.sz.

Maros	113352	35517	31,2	7426	2252	30,3	29	13,8
Szatmár	82816	18663	22,5	5227	1046	20,0	21	11,9
Zilah	52620	9960	18,9	3484	575	16,5	20	10,0
Szeben	99954	989	1,0	6136	76	1,2	28	-
Temes	125346	2793	2,2	8166	196	2,4	30	5,0

ANDRÁS GÁBOS

DATA FOR THE ROMANIAN LAW ON EDUCATION

This study presents the ethnic minority aspects of the new Romanian Law on Education. The Democratic Alliance of Hungarians in Romania has submitted several documents with their concerns regarding the text of the law.

The ethnic minority education was already brought into a rather deplorable situation during the Ceaușescu-regime. According to the education policy of the Alliance an optimal solution of the problem would be the formation of an independent Hungarian language education system in Romania, including vocational training as well.

The final conclusion of the study is that there still exist the danger, that the problems of Hungarian minority education could cause serious conflicts, with undesirable consequences for both parties.

The annexes of the study contain details of the law and texts of the most important comments of the Alliance.